

УДК 349.6:061.1

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1171417>

orcid.org/0000-0001-9203-1784

orcid.org/0000-0002-7061-1996

© Лозо В.І., Процевський В.О., 2017

В.І. Лозо, В.О. Процевський

АСПЕКТИ ТРУДОВОГО ПРАВА В ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОГРАМАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. В умовах європейської інтеграції поряд з економічним прогресом держав-членів ЄС пріоритет набуває боротьба з забрудненням довкілля, збереження та поліпшення якості життя та умов праці громадян. Завдання даної статті – виявити тенденцію взаємодії екологічного та трудового права ЄС при регламентації охорони навколишнього середовища з закріпленням таких специфічних понять, як «індустріальна екологія», її стандарти та якісні цілі.

Ключові слова: європейська інтеграція, охорона довкілля, екологічне право, трудове право.

Аннотация. В условиях европейской интеграции наряду с экономическим прогрессом государств – членов ЕС приоритет обретает борьба с загрязнением окружающей среды, сохранение и улучшение качества жизни и условий труда граждан. Цель данной статьи – выявить тенденцию взаимопроникновения экологического и трудового права ЕС при регламентации охраны окружающей среды с закреплением таких специфических понятий, как «трудовая» или «производственная» экология, стандарты и качественные цели «рабочей окружающей среды».

Ключевые слова: европейская интеграция, охрана окружающей среды, экологическое право, трудовое право

Abstract. In the context of European integration there arise priority of environmental pollution abatement, preservation and improvement of quality of life and working conditions of citizens along economic progress of EU Member-states. The purpose of article is to reveal a tendency of interosculation EU ecological and labour law in environmental protection regulation with fixing such specific concepts, as «labour» or «industrial» ecology, standards and the qualitative purposes of «working environment».

Keywords: European integration, environment protection, environmental law, labour law

В умовах європейської інтеграції поряд з економічним прогресом держав – членів ЄС набуває пріоритет боротьба з забрудненням навколишнього середовища, збереження і поліпшення якості життя і трудових умов громадян. Мета даної статті – виявити тенденцію взаємопроникнення екологічного та трудового права ЄС при регламентації охорони навколишнього середовища з закріпленням таких специфічних понять, як «трудова» або «виробнича» екологія, стандарти і якісні цілі «робочого навколишнього середовища». З точки зору термінології дані поняття цілком закономірні, бо «екологія» – це наука про

середовище, існування якого неможливе без трудової діяльності. Одночасно намічається приєднання до досліджуваних галузей правових приписів, що регулюють науково-технічну діяльність і охорону здоров'я.

Актуальність цієї статті зумовлена тим, що Україна взяла курс на євроінтеграцію [1] і становлення правових основ сталого розвитку [2], ефективно здійснення якого можливе тільки у сприятливому державно-правовому середовищі та з урахуванням прогресивного досвіду Європейського Союзу як лідера екологічного руху.

В історичному аспекті при побудові «європейського дому» вже в преамбулі до Договору про заснування ЄЕС 1957 р. сторони закріпили як мету «постійне вдосконалення умов проживання та роботи їх народів» і «гармонійний розвиток їх економік». До статті 2 Договору як завдання Товариства були включені: здійснення у Співтоваристві гармонійного економічного розвитку і його безперервного і збалансованого розширення, прискорений підйом рівня життя, поліпшення умов праці.

Тенденція комплексної регламентації екологічних і трудових відносин намічається в Екологічних програмах Співтовариства - стратегічних політико-правових документах, які є основою нормотворчості та імплементації на 5-річну перспективу. До теперішнього часу прийнято шість Екологічних програм (ЕП). Перша екологічна програма на 1973–1977 роки [3] поклала початок цілеспрямованій політиці Співтовариства в цій галузі, яка отримала свій розвиток у Другій на 1978–1982 рр. [4] і Третій на 1983–1987 рр. [5] програмах дій у галузі навколишнього середовища. Четверта (на 1988–1992 рр.) [6] і П'ята (до 2000 р.) [7] екологічні програми з'явилися якісними віхами розвитку політики і права в цій сфері. Нині діє Шоста програма [8], яка регулює екологічну стратегію ЄС на сучасному етапі.

Уже згідно з ЕП 1 [9] до числа основних завдань «Співтовариства з питань навколишнього середовища» включено поліпшення трудового навколишнього середовища. Зростання міст внаслідок вільного руху людей, послуг, капіталів і структурні зміни в сільському господарстві викликали необхідність поліпшення умов праці, захисту трудових прав працівників, удосконалення технологій і збільшення кількості робочих місць. Причому визнається, що всі проблеми є взаємопов'язаними і не можуть вирішуватися ізольовано.

Відповідно вказується, що «економіка – сама по собі ще не все», але за участю всіх соціальних партнерів економічний розвиток дозволяє зменшити відмінності в умовах життя, вдосконалити її якість і рівень. «Як личить генію Європи, особлива увага приділяється недосяжним цінностям і захисту навколишнього середовища» так, щоб прогрес міг бути дійсно поставлений на службу людства.

Як основні принципи екологічної політики, що відносяться до трудових відносин в ЄС, були закріплені наступні положення:

1. Технічний прогрес повинен забезпечити охорону навколишнього середовища та підвищення якості життя при мінімальних витратах. Екологічна політика повинна бути сумісною з економічним і соціальним розвитком.

2. Навколишнє середовище має розглядатися не як зовнішня проблема, але як істотний фактор прогресу. Тому Спільнота та держави-члени у своїй діяльності повинні враховувати будь-який вплив на робочі умови, якість життя і природне навколишнє середовище.

3. Стандарти наукового і технологічного знання у Співтоваристві повинні бути поліпшені з метою розробки ефективних дій щодо збереження та поліпшення умов праці і навколишнього середовища.

4. Захист робочих умов і навколишнього середовища – турбота всіх у Співтоваристві. Успіх екологічної політики можливий, якщо всі категорії населення і всі соціальні сили Товариства допомагають охороняти і покращувати навколишнє середовище. Це означає, що на всіх рівнях повинна проводитися безперервна і детальна освітня діяльність, щоб усі громадяни ЄС могли усвідомити проблему і свої обов'язки перед майбутніми поколіннями.

Захист навколишнього природного середовища та удосконалення умов життя вимагає виконання дій різних видів. Заходи щодо зменшення забруднення середовища існування, з одного боку, і забезпечення вдосконалення умов життя і екологічних факторів трудової діяльності громадян, які повинні розглядатися як невіддільні від організації і сприяння людському прогресу, з іншого, – повинні бути об'єднані при розробці та здійсненні спільних політик.

Ряд проєктів у цій сфері здійснюється в межах Співтовариства та його держав-членів. Деякі проєкти реалізуються в рамках міжнародних організацій у співпраці з третіми країнами, з тим щоб уникати непотрібного дублювання і враховувати при цьому інтереси Товариства. Деякі аспекти екології розвиваються як в контексті екологічної політики, так і в контексті трудових відносин і охорони здоров'я.

Якісне поліпшення навколишнього робочого середовища, екології виробництва, умов проживання і роботи стало фундаментальним завданням ЄС. Тому Екологічні програми Співтовариства не обмежуються захистом фізичного навколишнього середовища за допомогою боротьби із забрудненням, але також здійснюють активний внесок у вдосконалення екології трудових відносин та якості життя.

Європейське Співтовариство піклується про захист і поліпшення робочого навколишнього середовища і в інших секторах своєї діяльності. Ці вимоги враховуються при розробці і виконанні аграрної, соціальної, регіональної, індустріальної і енергетичної політики. Ефективність і єдність цих дій досягаються на основі згаданих принципів і з використанням засобів, включених у структуру програм.

Екологічні програми в цілому і їх сектори охоплюють діяльність щодо поліпшення навколишнього середовища в найширшому сенсі і включають такі теми, як:

– зіставлення ідей і досягнень у сфері координації міського розвитку з географічним розподілом трудових ресурсів для прийняття до уваги потреб

навколишнього середовища та екології трудової діяльності, а також сприяння пошуку спільного підходу в розвитку регіональної політики;

- вдосконалення робочого навколишнього середовища здійснюється під керівництвом Єврокомісії в контексті програм соціального розвитку;

- створення Європейського фонду вдосконалення умов роботи і життя; Комісія ЄС надає рекомендації про його діяльність і фінансування;

- сприяння на всіх рівнях розуміння екологічних проблем у трудових відносинах усіма категоріями населення і навчання їх для прийняття своєї відповідальності за робоче навколишнє середовище.

Боротьба із забрудненням навколишнього середовища стає більш ефективною при об'єктивному знанні його ефектів. З цим знанням зміцнюється можливість, без звернення до довільних оцінок, встановлювати обмеження присутності забруднювачів у робочому навколишньому середовищі і визначати якісні показники в межах стандартів, розроблених для захисту людського здоров'я та охорони природи. Встановлення цих показників вимагає вивчення і критичного аналізу несприятливих або небажаних ефектів забруднення із встановленням об'єктивних критеріїв. Необхідні також стандартизація і гармонізація методів та інструментів контролю різних забруднювачів індивідуально або в комплексі, щоб виявляти прогалини і зіставляти дані, отримані від замірів цих факторів і їх ефектів. Пріоритети в дослідженні забруднювачів визначаються, виходячи з їх токсичності та стану поточного знання про їхнє значення для здоров'я в екологічному аспекті.

Встановлення стандартів робочого навколишнього середовища, що обмежують або запобігають загрозі забруднення, може бути одним із засобів досягнення або наближення до якісних цілей виробничої екології. Стандарти повинні бути безпосередньо або побічно адресовані відповідальним особам або органам із встановленням рівнів забруднення або несприятливого впливу, які не повинні бути перевищені в робочому середовищі, продукції і т.д. Вони можуть бути встановлені за допомогою законів, інструкцій або адміністративних заходів або відповідно до взаємних угод соціальних партнерів, або добровільним прийняттям сторонами трудових відносин.

Знання ефектів забруднення для здоров'я людей і їх робочого навколишнього середовища дозволяє відповідальним органам розробляти і видавати відповідні інструкції. Визначення критеріїв, які визначають зв'язок між даними впливом і помітним ефектом на людське здоров'я або довкілля – важливий елемент в об'єктивній оцінці небажаних ефектів або небезпек, властивих даному впливу несприятливих наслідків. Така об'єктивна оцінка – важке і складне завдання, яке сьогодні може бути виконане тільки для обмеженого числа речовин зі ступенем достовірності, необхідної для прийняття відповідних інструкцій. У разі інших численних забруднювачів необхідне подальше дослідження.

Аналіз критеріїв уможливорює ідентифікацію рівнів забруднення, які спричиняють небажані або шкідливі впливи на людину або можуть погіршу-

вати якість виробничого навколишнього середовища, і дозволяє здійснювати захист трудових прав. Відносно людського здоров'я наукові дослідження можуть сприяти практичному встановленню рівнів для забруднювачів або несприятливих впливів, які виходячи з вимог охорони здоров'я не повинні бути перевищені.

Якісні стандарти навколишнього середовища і трудової екології як правило закріплюються на рівні Євросоюзу. Для будь-яких специфічних умов держави-члени без шкоди застосуванню Установчих договорів можуть впроваджувати суворіші вимоги. Комунітарні стандарти охорони здоров'я та екології умов праці доцільно встановлювати після закріплення критеріїв і якісних цілей. У деяких випадках, однак, термінові мотиви захисту людського здоров'я або робочого навколишнього середовища, можуть вести до встановлення тимчасових загальних стандартів перш ніж критерії та якісні цілі будуть визначені на рівні Співтовариства, якщо відповідні критерії, вже відомі на міжнародному або національному рівні, є адекватними вимогам ЄС.

Якісні цілі являють собою комплекси вимог, яким тепер або в майбутньому повинні задовольнити певне робоче довкілля або окремі її частини. При складанні переліку якісних цілей слід передбачати, щоб досягнення однієї мети не було на шкоду іншій, а встановлений рівень не викликав небажаних ефектів. Слід враховувати характеристики певних географічних або виробничих областей та можливі ефекти для сусідніх регіонів і секторів.

Вимоги, інтегровані в якісні цілі, пов'язані з нормативами охорони здоров'я, екологічним і трудовим правом і мають на меті:

1) захист здоров'я людини від забруднень і несприятливих впливів. Щоб забезпечити нормативи охорони здоров'я, необхідно встановити максимальні межі для концентрації забруднювачів і несприятливих впливів. Окремий регіон або виробництво можуть ставити під загрозу всю територію держави-члена;

2) відновлення, збереження і поліпшення сприятливого виробничого навколишнього середовища, що підтримує якість життя людини.

У підсумку кожна якісна мета повинна бути складена з урахуванням нормативів охорони здоров'я, екологічного та трудового права. Завдяки труднощам при визначенні якісних цілей і через їхню важливість, необхідно розробити загальні методи для їх визначення і прийняття необхідних заходів, що забезпечують досягнення поставлених цілей. Основою встановлення якісних цілей повинна стати загальна методологія визначення параметрів і процедури прийняття рішень. Через труднощі негайного встановлення загальної методології для визначення якісних цілей, початкова робота може базуватися на соціологічних дослідженнях і результатах, досягнутих державами-членами в цій сфері.

Охорона трудових прав людини і захист його навколишнього середовища закликає приділяти особливу увагу обладнанню, використання якого може спричинити шкідливі наслідки для людини або навколишнього середовища. Встановлення стандартів виробничого обладнання покликане гарантувати ефективну охорону праці людини і робочого навколишнього середовища, а

самі стандарти підлягають регулярному перегляду для приведення їх у відповідність з науково-технічним прогресом і чинним трудовим законодавством.

Захист виробничого навколишнього середовища від забруднення та її поліпшення за допомогою обліку якості життя в механізмах прийняття рішень і структурах виробництва неминує спричиняє різні види витрат (узгодження діяльності органів влади, науково-дослідницькі витрати і т.д.). Важливо, щоб компетентні органи точно визначали розмір витрат, щоб мати чітке уявлення про економічні, фінансові та соціальні наслідки запропонованих рішень і процедури здійснення цих рішень.

Виконання Екологічних програм ЄС передбачає контроль забруднення, управління охороною навколишнього середовища і природних ресурсів та поліпшення якості життя, що неможливе без широкого діапазону науково-технічних знань про природне навколишнє середовище, трудової екології, токсикології, хімії, технології тощо.

Доступні відомості в багатьох випадках виявляються неадекватними, що вимагає додаткових наукових досліджень. Деякі з цих проектів повинні бути виконані на рівні Євросоюзу, щоб гарантувати ефективну співпрацю між різними лабораторіями та інститутами в державах-членах і Об'єднаному центрі досліджень. Таким чином, буде легше спрямовувати та координувати необхідну роботу відповідно до вимог Екологічних програм і безпосередньо застосовувати отримані результати. Ця співпраця дозволить вирішувати проблеми, вдаючись до послуг цілого ряду спеціалізованих лабораторій, які як правило відсутні в окремих країнах ЄС.

В Екологічних програмах безпосередньо встановлюється порядок поширення знань, що стосуються захисту навколишнього середовища і системи екологічної освіти. Вказується, що «якість навколишнього середовища» (Environmental Quality – EQ) тісно пов'язана з науковими, індустріальними, економічними і соціальними процесами всіх країн і міжнародними відносинами. Цей мультидисциплінарний характер інформаційної бази EQ пропонується інтегрувати в одній специфічній галузі знання, яка могла б стати основою прийняття державних та інших екологічних рішень, бо, як встановлено в ЕП 1: законодавець потребує точних науково-технічних даних; інстанції, відповідальні за охорону здоров'я, потребують метеорологічної інформації; аграріям необхідні дослідження в галузі токсикології.

Відзначається вибух публікацій з EQ. Нові журнали і періодичні огляди покликані інформувати експертів у певних галузях трудової екології (повітря, вода, шум і т.д.). За допомогою реферування та сучасних електронних способів документації належить систематизувати сотні тисяч нових патентів, індексів та інших екологічних документів. Щороку світовий фонд науково-технічного знання зростає на чотири мільйони документів, тому не дивно, що, незважаючи на всі зусилля, більшість інформації щодо EQ все ще розсіюється в публікаціях з хімії, біології, енергетиці, метеорології, гідрології, медицині, соціології, економіці і т.д. Легко зрозуміти труднощі, з якими щодня стикаються

юристи при регламентації трудових відносин, пов'язаних з навколишнім середовищем.

За допомогою об'єднаних зусиль щодо систематизації доступних даних про існуючі стандарти і типів трудового навколишнього середовища і норм оптимальної трудової екології [10], по-перше, стане можливим забезпечити громадськість кращим розумінням екологічних рішень у сфері трудового права, прийнятих урядами, тим більше що ці рішення мають безпосередній вплив на життєвий рівень населення. Системна екологічна освіта, яка «прийде до людей додому», дозволить їм, і особливо молоді, усвідомити, що проблема трудового навколишнього середовища дійсно існує. По-друге, програма навчання повинна бути складена для адміністраторів та інших осіб, які приймають відповідальні економічні і соціальні рішення, також як і для управлінських і планових підрозділів, діяльність яких пов'язана з навколишнім середовищем. По-третє, допомога в налагодженні екологічної освіти повинна бути надана університетам і вищій освіті в цілому, щоб дозволити цьому сектору виконати його потрійне покликання в галузі навколишнього середовища: накопичення знання через дослідження, забезпечення навчання через освіту і поширення знань через усне і письмове слово.

При реалізації цих проектів оприлюднюються екологічні досягнення у трудовому середовищі Товариства і на національному рівні, причому базові дані в цій галузі, необхідні для належного функціонування та розвитку високорозвинених країн, по суті подібні по всьому Євросоюзу, так само як і керівні принципи екологічної політики. Єврокомісія та інформаційні служби ЄС роблять доступними для населення об'єктивні відомості про стан екології Товариства і забезпечують розуміння відповідальності людини за навколишнє середовище.

Особлива актуальність в Екологічних програмах ЄС надається правовому забезпеченню екології міст і вдосконаленню трудових і побутових зручностей їх жителів. З огляду на рекордну інтенсивність урбанізації Європи, індустріальний характер цивілізації континенту і вистраждані гуманістичні традиції, правова регламентація «екологічного виміру» розвитку міст і виробничих умов набула найбільш ефективного характеру в умовах інтеграції європейських країн у Товариства та Європейський Союз у другій половині ХХ століття.

Площа міст часто розширюється безконтрольно. Починаючи з великих міст, серйозні екологічні проблеми поширюються і на райони менш щільного міського розвитку, чинячи тиск на зелені зони, життєво важливі для збереження збалансованого навколишнього середовища, відновлення трудових ресурсів і реалізації права трудящих на відпочинок. Урбанізація перетинає кордони і створює величезні європейські мегалополіси.

Сільські райони також зазнають глибоких змін, особливо якщо примикають до міст, з якими вони швидко зливаються. І добре, якщо для підтримки екологічного балансу частина цих територій виділяється для природних центрів відпочинку і дозвілля. В інших регіонах сучасні методи сільського госпо-

дарства викликають структурні зміни, забруднюють навколишнє середовище і погіршують якість життя самої людини.

Поліпшення умов життя і праці в щільно населених областях, насичених виробничими потужностями неможливе без того, щоб взяти під контроль Співтовариства сам процес концентрації населення і трудових ресурсів. Виходячи з цих цілей і завдань, планується діяльність Товариства за дозволом головних проблем охорони навколишнього середовища міст і правового регулювання екології трудових відносин.

Першою проблемою є правова регламентація розростання міст у Північно-Західній Європі в мегаполіс зі 100 млн жителів на території шести держав-членів з побудовою системи адміністрації, інфраструктури, транспорту, соціальних і культурних засобів обслуговування, дозвілля, охорони здоров'я та екологічного балансу.

Друга проблема стосується кризового стану міських центрів. Традиційні види діяльності в цих центрах припинені, місця роботи виявилися віддаленими від житла, ремесла зникають ... Залучення приміської зони в міські центри викликає надмірне розростання функціональних комплексів, які є джерелом «пробок» у години пік і стають «пустелями» вночі. Третя проблема правового регулювання охорони навколишнього середовища міст стосується ландшафтів Європи. Інтенсифікація руху населення за межі міст для відпочинку та сучасні методи сільського господарства швидко і радикально змінюють характерні для Європи біотопи, які, подібно до міських центрів, становлять культурну спадщину і так само вразливі. Ці проблеми особливо помітні в регіонах інтенсивного міського розвитку, в зонах прибережних і гірських.

Особливе місце в Екологічних програмах ЄС приділяється вдосконаленню робочого навколишнього середовища. Керівним принципом у цій сфері є припис про те, що будь-які проекти повинні передбачати забезпечення ефективного захисту працівників за допомогою модернізації індустріальної медицини, гігієни та безпеки праці, а також створення робочих умов, відповідних загальним критеріям охорони навколишнього середовища. Пропозиції в цій сфері розробляються Єврокомісією як складова частина соціальної програми. Крім того, політико-правові плани розробляються так, щоб реальне вдосконалення робочого навколишнього середовища, забезпечення безпеки і прийнятних умов праці ставало технічно здійсненним для найбільшого числа фірм (враховуючи малий та середній бізнес).

Дослідження цього питання включає:

1. Обробку і поширення відомостей для кожного фактора навколишнього середовища і шкідливих емісій, включаючи: статистичні принципи і методи здійснення вибірки і вимірів; моделі для оцінки ризиків у зонах місця / часу трудової діяльності; методологія оцінки складних ситуацій (вплив факторів навколишнього середовища і шкідливих витрат на людей (індивідуально і в групах), облік схильності до хвороби індивідуальної та різних категорій населення); вплив на фірми (індикатори для всіх працівників даного підприємства);

вплив на суспільство в цілому (економічна і соціальна вартість погіршення трудових ресурсів, компенсація цієї вартості).

2. Проекти розвитку стратегії боротьби з виробничими ризиками на основі критеріїв боротьби з забрудненням. Регламентація вимог до машин, виробів і обладнання для забезпечення їх благополучного використання. Розвиток індустріального гігієнічного устаткування, застосування ергономічних принципів вдосконалення, в тому числі і при проектуванні нових заводів, визначення гуманістичних і соціологічних аспектів організації праці на основі методів скорочення незадоволеності та підтримки ефективної співпраці.

При регламентації процедурних питань Єврокомісія на основі згаданих проектів розробляє програми діяльності, включені в загальні соціальні програми ЄС. Використовуючи власні кошти, Комісія діє у співпраці з національними властями і професійними організаціями. Ця співпраця особливо передбачає: виконання і заохочення методологічних досліджень, проведення практичних заходів з інформування про умови праці, навчання необхідного персоналу (наприклад, технічних експертів з охорони здоров'я на виробництві), формування мереж документації, встановлення загальних показників для перевірки рівня виробничого ризику з єдиними гарантіями охорони здоров'я, організацію великої інформаційної кампанії.

Експертні дослідження ситуації в кожній сфері на основі отриманих результатів забезпечують розробку схем визначення різних типів ризику і проектів допомоги в плануванні політики захисту трудящих і вдосконалення умов праці відповідно до програми соціальних дій.

Для забезпечення реалізації намічених планів створений Європейський фонд поліпшення умов праці і життя. При закріпленні керівних принципів його діяльності в Екологічних програмах наголошується, що проблеми, вирішення яких необхідне для поліпшення проживання і умов праці в сучасному суспільстві – численні і складні. Дослідження в цій області – скромні і розсіяні. Європейське Співтовариство все ще відчуває нестачу органу, який би зважував проблеми, комплекси дій, проводив дослідження, здійснюючи повний і систематичний підхід до цих проблем і їх рішень на основі як потреб, так і ресурсів ЄС. Установа такого органу має забезпечити облік тих чинників, які негативно впливають на умови проживання і праці або можуть поліпшити їх.

У зв'язку з цим Комісія представила Раді пропозиції про заснування Європейського фонду поліпшення умов праці і життя, завдання якого були визначені відповідно до Установчого договору. Для початку закріплювався приблизний перелік питань, дослідження яких міг би заохочувати фонд:

1) зміна методів виробництва з метою усунення фізично або психологічно важкої праці, вдосконалення трудових відносин і робочого часу;

2) поліпшення умов життя в різних типах міського житла, оптимальне використання доступної території, збереження і реконструкція старих кварталів і міських центрів, нових міст, оптимальний розмір міст, розвиток транспорту, комунікацій та обробки даних, політичних і культурних символів,

соціальна інтеграція іммігрантів, особливо з країн, що поза складом Співтовариства. При широкому діапазоні ведення Фонд повинен діяти ефективно і на основі ясно визначених пріоритетів.

Причому функції Фонду повинні бути достатні для сприяння Співтовариству і державам-членам у вирішенні зазначених проблем, при цьому не конкуруючи як центральне агентство з уже існуючими інститутами. За допомогою Фонду складаються плани досліджень, забезпечується співробітництво між інститутами, повністю або частково фінансуються доцільні експерименти, надається сприяння поширенню та порівнянню досягнутих результатів у межах Співтовариства і в третіх країнах.

В подальшому розвитку права ЄС відбувається диференціація і спеціалізація екологічного та трудового законодавства. При цьому уточнюються правові терміни, вводиться вимога раціонального використання природних і трудових ресурсів, удосконалення управління ними (включаючи забезпечення права на відпочинок і відновлення). Вказується особлива роль екологічного та трудового права в підвищенні конкурентоспроможності економіки ЄС. Удосконалюються інструменти політики в цих сферах. Підкреслюється, що екологічна політика за допомогою навчання навичкам охорони навколишнього середовища підвищує зайнятість і забезпечує право на працю. Продовжується впровадження екологічних нормативів (наприклад, системи REACH [11]) у сферу трудового права. При цьому комплексний підхід європейських структур до вирішення фундаментальних і актуальних завдань сучасності завжди передбачає інтеграцію екологічних і соціальних (в тому числі і трудових) аспектів у правових актах Європейського Союзу.

Література

1. 98/149/EC, ECSC, Euratom: Council and Commission Decision of 26 January 1998 on the conclusion of the Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part /OJ L 49, 19.2.1998. – P. 1–2; 2. Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://www.mfa.gov.ua/eng/diplomacy/7ua-
eu](http://www.mfa.gov.ua/eng/diplomacy/7ua-
eu); 3. First Environment Action Programme // OJ C 112 20.12.1973; 4. Second Environment Action Programme // OJ C 139, 13.6.1977; 5. Third Environment Action Programme // OJ C 46, 17. 2. 1983; 6. Forth Environmental Action Programme // OJ C 328, 7. 12. 1987; 7. Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development. OJ C 138 17.05.1993. – P. 1; 8. Sixth Environmental Action Programme // OJ L 242, 10.9.2002. – P. 1; 9. OJ C 112 20.12.1973. – P. 1; 10. OJ C 122, 10.12.1971. – P. 7; 11. Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC // OJ L 396, 30.12.2006. – P. 1–849.